

PAWEŁ WOJCIECHOWSKI*

ORCID: 0000-0002-0520-9263

Oświadczenia środowiskowe dotyczące żywności – aspekty prawne

Wstęp

Konsumenci z państw członkowskich Unii Europejskiej zwracają coraz większą uwagę na kwestie środowiskowe, zdrowotne, społeczne i etyczne oraz oczekują tych wartości w żywności bardziej niż kiedykolwiek wcześniej¹. W związku z tymi oczekiwaniami kwestia ochrony środowiska staje się bardziej widoczna w oznakowaniu żywności i jej reklamie. Coraz częściej pojawiają się na środkach spożywczych i w ich reklamie informacje o „przyjazności” dla środowiska lub dla planety, o zmniejszonym śladzie węglowym przy produkcji, o wykorzystaniu do opakowania żywności większej ilości materiałów nadających się do recyklingu, czy też pojawiają się wskazówki co do właściwego segregowania odpadów opakowaniowych po zużyciu żywności z wykorzystaniem kolorów i grafik nawiązujących wprost do dbałości o środowisko². Konsumenci są informowani o wybranych kwestiach środowiskowych (np. o śladzie węglowym, o wpływie na przyrodę), nie otrzymują jednak pełnej informacji o oddziaływaniu na środowisko

* Uniwersytet Warszawski.

¹ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Strategia „od pola do stołu” na rzecz sprawiedliwego, zdrowego i przyjaznego dla środowiska systemu żywnościowego, COM(2020) 381 final, s. 2.

² M. Tracz, *Oświadczenia środowiskowe (green claims) przepisy, wytyczne, praktyka*, „Food-Lex” 2022, nr 1, s. 22.

określonych środków spożywczych w pozostałym zakresie³. Na rynku od wielu lat obecna jest też żywność oznakowana jako ekologiczna. Stosowanie tego rodzaju oznaczeń nie tylko wpływa na wybory konsumenckie, ale także zwiększa wiedzę konsumentów na temat żywności ekologicznej czy szerzej ujmując „żywności przyjaznej środowisku”. Jak natomiast wynika z prowadzonych badań, obiektywna i subiektywna wiedza na temat żywności ekologicznej pozytywnie wpływa na nastawienie do żywności ekologicznej, co z kolei zwiększa zainteresowanie konsumentów produktami ekologicznymi⁴. Stosowanie informacji środowiskowych przyczynia się zatem do wzrostu zainteresowania konsumentów produktami „przyjaznymi środowisku”. To z kolei oddziałuje na zachowania przedsiębiorców, którzy właśnie w aspektach środowiskowych upatrują przewagi konkurencyjnej swoich produktów. Popularne staje się korzystanie z intensywnie rozwijających się inicjatyw o charakterze samoregulacyjnym, w ramach których można uzyskać certyfikat na użycie różnych oświadczeń, w szczególności znaków słowno-graficznych nawiązujących do środowiska⁵. Przede wszystkim jednak stosowane jest, podlegające od lat regulacji na szczeblu unijnym, oznakowanie żywności ekologicznej.

Warto przy tym zaznaczyć, że wzrost zainteresowania informacją środowiskową doprowadził zarazem do pojawienia się nierzetelnego marketingu ekologicznego (*greenwashing*), który polega na tym, że przedsiębiorcy wprowadzają konsumentów w błąd w kwestii praktyk ekologicznych lub korzyści

³ P. Wojciechowski, *Znakowanie żywności jako instrument realizacji celów prawa żywnościowego – wybrane problemy*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2021, nr 2, s. 524.

⁴ J. Aertsens, *Organic food as an emerging market: Personal determinants of consumption, supply governance and retail strategies* (praca doktorska), Department of Agricultural Economics, Ghent University, Ghent 2011, s. 187.

⁵ W światowym katalogu oznakowań środowiskowych (Ecolabel Index) wymienia się i krótko charakteryzuje aż 147 rodzajów różnych oznakowań środowiskowych stosowanych na żywności: <https://www.ecolabelindex.com/ecolabels/?st=category,food> [dostęp: 13.01.2023]. Szczególną uwagę warto zwrócić na oznakowanie „ECO-Score”, które ocenia wpływ produktów spożywczych na środowisko. Ocena wyrażana jest za pomocą pięciostopniowej sygnalizacji świetlnej. Waha się ona od ciemnozielonego A dla najmniejszego wpływu na środowisko do czerwonego E – dla największego. Wizualnie symbol przypomina NUTRI-score. W ocenie produktów uwzględniane są takie kryteria, jak: ślad ekologiczny i pochodzenie składników, etykiety zrównoważonego rozwoju czy rodzaj opakowania. Dodatkowe punkty przyznawane są za posiadane certyfikaty (np. BIO lub Fairtrade) i lokalne pochodzenie. Punkty ujemne są zaś przyznawane za nieekologiczne opakowania oraz wykorzystanie składników pochodzących od zagrożonych gatunków lub mających negatywny wpływ na bioróżnorodność. <https://biokurier.pl/ekorynek/eco-score-jak-to-dziala/> [dostęp: 13.01.2023].

ekologicznych⁶, np. stosując nieprawdziwe oświadczenia środowiskowe lub takie, których prawdziwości nie można zweryfikować.

Celem artykułu jest ustalenie zakresu regulacji i ocena, czy aktualny stan regulacji unijnej oświadczeń środowiskowych dotyczących żywności, w tym znakowania środowiskowego żywności (*environmental claims, eco-label*), jest wystarczający z uwagi na dwa ogólne cele prawa żywnościowego: ochronę życia i zdrowia konsumentów oraz ochronę interesów ekonomicznych konsumentów, a także cel szczegółowy, tj. ochronę środowiska.

1. Pojęcie oświadczenia środowiskowego dotyczącego żywności

Różnego rodzaju komunikaty, stwierdzenia i informacje odwołujące się do ochrony środowiska czy przyjazności dla środowiska danego produktu, jego opakowania, procesu produkcyjnego lub dystrybucyjnego bądź też praktyk prowadzonych przez wytwarzającego je przedsiębiorcę zamieszczone na etykietach żywności (w postaci tekstu, grafiki czy nawet kolorystyki) można określić zbiorczo jako „oświadczenia środowiskowe” (*environmental claims*). Można też używać na ich określenie takich sformułowań, jak: „twierdzenia dotyczące ekologiczności”, „oświadczenia ekologiczne” (*green claims, eco-labels*) lub „etykieta środowiskowa” (*environmental label*). Odwołując się do pojęcia informacji na temat żywności (*food information*), stosowanego w rozporządzeniu nr 1169/2011, można również używać form: „informacja środowiskowa na temat żywności” lub „informacja o żywności odwołująca się do środowiska”.

Żadne z wyżej przywołanych sformułowań nie jest na gruncie prawa żywnościowego definiowane. W regulacjach z zakresu prawa żywnościowego zawarto natomiast definicję informacji na temat żywności (które stosownie do art. 2 ust. 2 lit. a rozporządzenia nr 1169/2011 oznaczają informacje dotyczące danego środka spożywczego udostępniane konsumentowi finalnemu za pośrednictwem etykiety, innych materiałów towarzyszących lub innych środków, w tym nowoczesnych narzędzi technologicznych lub przekazu ustnego) oraz definicję oświadczenia (które stosownie do art. 2 ust. 2 pkt 1 rozporządzenia nr 1924/2006 oznacza każdy komunikat lub

⁶ B. Fert, *Nierzetelny marketing ekologiczny (greenwashing) – opis zjawiska i próba jego kwalifikacji prawnej*, „Przegląd Prawa Ochrony Środowiska” 2015, nr 2, s. 237–238; I. Hasińska, *Nierzetelny marketing ekologiczny w kontekście warunków produkcji ekologicznej*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2022, nr 2, s. 82.

przedstawienie, które, zgodnie z przepisami wspólnotowymi lub krajowymi, nie są obowiązkowe, łącznie z przedstawieniem obrazowym, graficznym lub symbolicznym w jakiegokolwiek formie, które stwierdza, sugeruje lub daje do zrozumienia, że żywność ma szczególne właściwości). Biorąc pod uwagę to, że informacje o żywności odwołujące się do środowiska stosowane są w sposób dobrowolny, a co ważniejsze, mają zwracać uwagę konsumentów na szczególną, pozytywnie wyróżniającą cechę danego środka spożywczego, zasadne wydaje się używanie stosowanego w prawie żywnościowym pojęcia „oświadczenie”, a nie ogólniejszego pojęcia „informacje”. Sięgając zatem pomocniczo do definicji informacji na temat żywności z rozporządzenia nr 1169/2011⁷ oraz definicji oświadczenia (*claim*) zawartej w rozporządzeniu nr 1924/2006⁸, można zaproponować definicję oświadczenia środowiskowego dotyczącego żywności.

Oświadczenie środowiskowe dotyczące żywności oznacza każde nieobowiązkowe stwierdzenie (komunikat lub przedstawienie) dotyczące danego środka spożywczego, udostępniane konsumentowi finalnemu za pośrednictwem etykiety, innych materiałów towarzyszących lub innych środków, łącznie z przedstawieniem obrazkowym, graficznym lub symbolicznym w jakiegokolwiek formie, które stwierdza, sugeruje lub daje do zrozumienia, że żywność, proces jej wytwarzania lub dystrybucji, jej opakowanie lub praktyki prowadzone przez producenta lub dystrybutora tej żywności mają szczególne właściwości ze względu na ich pozytywny wpływ na środowisko lub brak negatywnego wpływu na środowisko lub mniejszą szkodliwość dla środowiska od innych rodzajów żywności, sposobów wytwarzania lub dystrybucji żywności, jej opakowania lub praktyk prowadzonych przez innych producentów lub dystrybutorów żywności. Obejmuje to zwłaszcza informowanie o zastosowaniu szczególnego procesu produkcji lub praktyk mających na celu ochronę środowiska czy też o zastosowaniu szczególnych składników, użycie szczególnych opakowań lub podjęcie jakichkolwiek działań mających na celu ochronę środowiska lub mogących sugerować powiązanie danego środka spożywczego z ochroną środowiska. W dalszych rozważaniach oświadczenie środowiskowe dotyczące żywności będzie rozumiane w zaproponowanym ujęciu. *De lege ferenda* definicja oświadczeń środowiskowych dotyczących żywności powinna zostać zawarta w odrębnym rozporządzeniu w sprawie oświadczeń środowiskowych dotyczących żywności.

⁷ Definicja zawarta jest w art. 2 ust. 2 lit. a rozporządzenia nr 1169/2011.

⁸ Definicja zawarta jest w art. 2 ust. 2 pkt 1 rozporządzenia nr 1924/2006.

2. Cele prawa żywnościowego realizowane przez regulację oświadczeń środowiskowych dotyczących żywności

W prawie żywnościowym za podstawowy cel uznaje się ochronę zdrowia i życia człowieka⁹. Obowiązkiem państwa, a także Unii Europejskiej w zakresie wyznaczonym zasadą przyznania (art. 5 TUE) jest zapewnienie prawnej ochrony życia i zdrowia poprzez podejmowanie działań dokonywanych w różnych formach prawnych, a stwarzających zarówno prawne, jak i faktyczne instytucje i stany zmniejszające lub eliminujące zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego. Szczególną pozycję ochrony życia i zdrowia ludzkiego potwierdzają także przepisy TfUE, jak również akty prawne z zakresu prawa żywnościowego, przede wszystkim rozporządzenie 178/2002. Skoro cel ten jest traktowany w prawie żywnościowym jako podstawowy, należy mieć go na względzie także przy ocenie regulacji oświadczeń środowiskowych dotyczących żywności. Warto zwrócić w tym kontekście uwagę na swoisty paradoks. Z jednej strony oświadczenia środowiskowe dotyczące żywności mają przyczynić się do ochrony zdrowia i życia konsumentów, dostarczając informacji środowiskowej dotyczącej konkretnego produktu żywnościowego i wpływając tym samym na decyzje konsumentów, co w dłuższej perspektywie poprzez zmianę postaw konsumenckich ma przyczynić się do poprawy stanu środowiska. Związek między stanem środowiska a zdrowiem przebywających w nim osób nie budzi natomiast wątpliwości¹⁰. Z drugiej strony tego rodzaju informacja może ograniczyć oddziaływanie na konsumenta innych informacji, w tym obowiązkowych, zamieszczanych na żywności, nakierowanych bezpośrednio na ochronę zdrowia (np. o wartości odżywczej).

Dla ochrony zdrowia i życia konsumentów kluczowe jest więc to, aby przy regulacji oświadczeń środowiskowych dotyczących żywności brano pod uwagę, że informacja o żywności powinna zapewniać konsumentom przede wszystkim możliwość dokonywania świadomych wyborów żywności ze

⁹ B. van der Meulen, M. van der Velde, *European Food Law Handbook*, Wageningen 2008, s. 266; M. Korzycka-Iwanow, *Prawo żywnościowe. Zarys prawa polskiego i wspólnotowego*, Warszawa 2007, s. 94; P. Wojciechowski, *Cele prawa żywnościowego*, „Studia Iuridica Agraria” 2014, t. XII, s. 50; wyrok TSUE z 5 maja 1998 r. w sprawie C-180/96, ECR 1998, s. 2265.

¹⁰ M. Nowacki, A. Przyborowska-Klimczak, *uwagi do art. 191 TfUE*, w: A. Wróbel (red.), *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej Komentarz*, t. II, Warszawa 2012, s. 1280; M. Kenig-Witkowska, *Prawo środowiska Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe*, Warszawa 2005, s. 84.

względów zdrowotnych, a nawet powinna promować prozdrowotne nawyki żywieniowe. Oświadczenia środowiskowe dotyczące żywności muszą być zatem oceniane w kontekście ich wpływu na czytelność i oddziaływanie informacji nakierowanych bezpośrednio na ochronę zdrowia (np. o wartości odżywczej czy informacji o alergenach) lub na promowanie prozdrowotnych zachowań (np. oświadczenia żywieniowe, oświadczenia zdrowotne). Konieczne jest zatem ważenie potrzeby ochrony środowiska z ochroną zdrowia publicznego, a w przypadku konieczności dokonania wyboru – przyznanie pierwszeństwa ochronie zdrowia i życia człowieka.

Jako drugi pod względem istotności cel prawa żywnościowego można wskazać ochronę interesów ekonomicznych konsumentów, co ściśle się wiąże z ochroną uczciwych praktyk w handlu żywnością. Jest on uzasadniony nie tylko w rozporządzeniu 178/2002, w którym *expressis verbis* określone zostały cele prawa żywnościowego, ale także w przepisach traktatowych oraz innych przepisach prawa żywnościowego. Ochrona konsumenta stanowi obecnie odrębną politykę unijną, której podstawy traktatowe zawarte są w art. 169 TfUE, gdzie wyodrębniono podstawowe sfery ochrony dóbr konsumenta i wskazano na przysługujące mu prawa (prawo do rzetelnej informacji, prawo do bezpieczeństwa, prawo do wyboru i prawo do bycia wysłuchanym), a także określono środki realizacji celów¹¹.

Zarówno ochrona interesów ekonomicznych konsumentów, jak i ochrona uczciwych praktyk w handlu żywnością muszą być uwzględnione przy ocenie regulacji oświadczeń środowiskowych dotyczących żywności. W kontekście tych celów nie budzi wątpliwości to, że informacje środowiskowe są oczekiwane przez dużą grupę konsumentów, ale jednocześnie zamieszczanie tego rodzaju informacji wpływa na powstawanie takich oczekiwań u konsumentów. Istotne jest zatem zapewnienie, aby informacje podawane konsumentom nie wprowadzały ich w błąd co do rzeczywistego wpływu na środowisko. To właśnie potrzeba ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami handlowymi stanowi główne wyzwanie dla regulacji oświadczeń środowiskowych dotyczących żywności, zwłaszcza wobec zjawiska nierzetelnego marketingu ekologicznego (*greenwashing*).

Celem prawa żywnościowego wyrażonym wprost w rozporządzeniu 178/2002 jest także „ochrona środowiska naturalnego”. Ochrona środowiska jest przedmiotem jednej z najważniejszych polityk unijnych, a na jej kształt

¹¹ M. Jagielska, *uwagi do art. 169 TfUE*, w: A. Wróbel (red.), *Traktat o funkcjonowaniu...*, t. II, s. 1093.

istotny wpływ miała konieczność pogodzenia rozwoju gospodarczego i społecznego z wymogami ochrony środowiska¹².

Oświadczenia środowiskowe dotyczące żywności są więc niewątpliwie jednym z istotnych instrumentów ochrony środowiska. Oświadczenia te, o ile są rzetelne i dotyczą kwestii, które rzeczywiście mają wpływ na stan środowiska, z jednej strony pozwalają bowiem na dokonywanie świadomych wyborów środowiskowych przez konsumentów, z drugiej – stanowią element edukacji konsumentów i przyczyniają się do zwiększonego zainteresowania konsumentów produktami „przyjaznymi środowisku”, czyli do promowania wartości w postaci szeroko rozumianej ochrony środowiska.

Należy jednak zauważyć, że z zasady integracji nie można wyciągać wniosku, iż ochrona środowiska powinna mieć pierwszeństwo przed pozostałymi celami, wynika z niej natomiast, że ochrona środowiska powinna być uwzględniana jako część realizacji działań i zadań oraz być traktowana na równi z innymi celami, zarówno gospodarczymi, jak i społecznymi¹³. Ochrona środowiska nie jest też ujmowana jako cel priorytetowy w rozporządzeniu 178/2002.

W zasadzie można uznać, że każde oświadczenie środowiskowe dotyczące żywności, nawet nierzetelne, pełni funkcję promującą ochronę środowiska, a także edukacyjną wobec konsumentów, a więc przyczynia się do ochrony środowiska i z tego względu nie potrzeba wprowadzać regulacji prawnej. Jednakże wprowadzenie takiej regulacji mogłoby się przyczynić do tego, że funkcja oświadczeń środowiskowych nie będzie się ograniczać do promowania ochrony środowiska, ale pozwoli konsumentom na dokonywanie świadomych wyborów środków żywnościowych w taki sposób, aby faktycznie miało to wpływ na stan środowiska. Poza tym ochrona zdrowia i życia konsumentów, a przede wszystkim ochrona ich interesów ekonomicznych wymaga uregulowania oświadczeń środowiskowych dotyczących żywności. Zbyt wiele nieregulowanych oświadczeń środowiskowych może bowiem negatywnie wpływać na realizację celów związanych z ochroną zdrowia oraz zagrażać interesom ekonomicznym konsumentów, ale także istotnie ograniczać rzeczywistą ochronę środowiska przez nadużywanie tego rodzaju oświadczeń lub nawet nierzetelne ich wykorzystywanie (np. *greenwashing*).

¹² M. Nowacki, A. Przyborowska-Klimczak, *uwagi do art. 191 TjUE*, w: A. Wróbel (red.), *Traktat o funkcjonowaniu...*, t. II, s. 1265.

¹³ M. Górski, M. Michalak, *uwagi do art. 11 TjUE*, w: A. Wróbel (red.), *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Komentarz*, t. I, Warszawa 2012, s. 249; M. Kenig-Witkowska, *Prawo środowiska Unii Europejskiej...*, s. 84.

W związku z tym, iż regulacja oświadczeń środowiskowych dotyczących żywności może przyczynić się do lepszej realizacji wszystkich trzech przywołanych celów prawa żywnościowego, zasadne jest ustalenie zakresu regulacji i dokonanie oceny stanu regulacji prawnej tego rodzaju oświadczeń. Zważywszy na to, że obecnie jedyną regulacją z zakresu prawa żywnościowego wprost odnoszącą się do oświadczeń środowiskowych są unormowania dotyczące produkcji metodą ekologiczną, w pierwszej kolejności omówiona zostanie ta szczególna regulacja z zakresu prawa żywnościowego. Do oświadczeń środowiskowych dotyczących żywności zastosowanie znajdują także ogólne przepisy prawa żywnościowego, zatem i te przepisy zostaną przedstawione w dalszej analizie. Poza tym uzupełniająco zostaną uwzględnione przepisy ogólne dotyczące nieuczciwych praktyk rynkowych, w zakresie, w jakim mogą mieć znaczenie dla stosowania oświadczeń środowiskowych dotyczących żywności.

3. Oświadczenia środowiskowe dotyczące żywności w regulacji szczególnej

3.1. Unijna regulacja znakowania żywności wytworzonej metodą ekologiczną

Prawodawca unijny już na początku lat 90. XX wieku wprowadził regulację, która objęła swym zakresem pewne kwestie związane z oświadczeniami środowiskowymi dotyczącymi żywności, ale została ona ograniczona do szczególnego sposobu produkcji żywności, tj. metodą ekologiczną, zgodną ze szczegółowymi wymaganiami ustanowionymi w tej regulacji. Wprowadzenie tych uregulowań stanowiło odpowiedź na rosnący popyt konsumentów na produkty rolne i środki spożywcze oznaczane jako pochodzące z produkcji ekologicznej (*organic label*) i towarzyszące mu z jednej strony praktyki przedsiębiorców, którzy zaczęli wykorzystywać w znakowaniu żywności informacje dotyczące ekologicznej produkcji, a z drugiej – działania niektórych państw członkowskich, które zaczęły wprowadzać regulacje krajowe dotyczące produkcji ekologicznej. Pierwszym aktem prawnym regulującym ekologiczną metodę produkcji żywności było rozporządzenie nr 2092/91 z 24 czerwca 1991 r. w sprawie produkcji ekologicznej produktów rolnych oraz znakowania produktów rolnych i środków spożywczych, które zostało później zastąpione przez rozporządzenie nr 834/2007 z 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych, a obecnie zamiast nich obowiązuje rozporządzenie 2018/848 z 30 maja

2018 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych¹⁴.

Obecnie obowiązujące rozporządzenie 2018/848, podobnie jak poprzedzające je akty prawne, określa przede wszystkim cele, zasady i wymagania dotyczące produkcji ekologicznej, a także zasady znakowania żywności ekologicznej oraz zawiera uregulowania dotyczące systemu kontroli produkcji ekologicznej.

Zgodnie z rozporządzeniem 2018/848 określenie „ekologiczny” (a w innych wersjach językowych m.in. *organic*, *biologique*, *ökologisch*, *biologische*) i jego pochodne, takie jak: „eko”, „bio” czy inne określenia sugerujące wytworzenie zgodnie z ekologicznymi metodami produkcji, mogą być stosowane przy produktach rolnych, żywności i paszach wyłącznie wtedy, gdy wszystkie składniki tego produktu zostały wyprodukowane zgodnie z wymogami określonymi w rozporządzeniu 2018/848, z tym że przy produktach przetworzonych tego rodzaju określenia mogą być stosowane w głównym polu widzenia (przy opisie handlowym) wyłącznie wtedy, gdy w żywności tej co najmniej 95% masy składników pochodzenia rolniczego stanowią składniki ekologiczne. Ponadto dopuszczone zostało użycie określeń odnoszących się do ekologicznej metody produkcji wyłącznie w wykazie składników, przy czym muszą one być powiązane ze składnikiem ekologicznym i w takim przypadku konieczne jest podanie procentowego udziału składników ekologicznych w stosunku do całkowitej ilości składników pochodzenia rolniczego. Wyraźnie zakazano stosowania tego rodzaju określeń w znakowaniu, materiałach reklamowych i dokumentach handlowych żywności pasz i produktów rolnych niezgodnych z rozporządzeniem 2018/848¹⁵.

Warto zaznaczyć, że samo rozpoczęcie stosowania metod produkcji ekologicznej nie uprawnia do używania określeń odnoszących się do ekologicznych metod produkcji. Oznakowanie takie może być stosowane wyłącznie w odniesieniu do produktów wytworzonych zgodnie z wymogami wynikającymi z przepisów rozporządzenia 2018/848 przez podmioty, które dokonały zgłoszenia rozpoczęcia produkcji z wykorzystaniem metody ekologicznej do organu kontrolnego lub upoważnionego podmiotu certyfikującego i któ-

¹⁴ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/848 z 30 maja 2018 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007 (Dz. Urz. UE L 150, s. 1).

¹⁵ Art. 30 rozporządzenia 2018/848.

re, dopiero po upływie okresu konwersji¹⁶, uzyskały odpowiedni certyfikat (urzędowe świadectwo)¹⁷.

Rozporządzenie 2018/848 w sposób wyczerpujący reguluje znakowania szczególnego rodzaju żywności. Niewątpliwie objęte tym rozporządzeniem określenia odwołujące się do słów „eko” czy „bio”, a w szczególności takie, które zostały wymienione wprost w rozporządzeniu 2018/848¹⁸, można zaliczyć do oświadczeń środowiskowych. Rozporządzenie to jednak w żadnej mierze nie wyczerpuje regulacji dotyczącej oświadczeń środowiskowych dotyczących żywności, bowiem także bez używania określeń „eko” czy „bio” można odwoływać się do wartości związanych z ochroną środowiska.

3.2. Unijna regulacja znakowania ekologicznego (środowiskowego) produktów

Niezależnie od wprowadzenia regulacji dotyczącej produkcji metodą ekologiczną produktów rolnych i żywności, w Unii Europejskiej kwestie oznakowania ekologicznego (środowiskowego) produktów (*eco-label*) stanowiły przedmiot regulacji już od 1992 r.¹⁹, kiedy po raz pierwszy uregulowano program przyznawania wspólnotowego oznakowania ekologicznego (*eco-label award scheme*). Program oznakowania ekologicznego UE jest elementem wspólnotowej polityki zrównoważonej konsumpcji i produkcji, stawiającej sobie za cel ograniczenie negatywnego oddziaływania wzorców produkcji i konsumpcji na środowisko, zdrowie, klimat i zasoby naturalne. Celem programu jest prowadzona za pomocą oznakowania ekologicznego UE promocja produktów charakteryzujących się wysokim poziomem efektywności ekologicznej. Jak wyjaśniono w preambule do rozporządzenia nr 66/2010, oznakowanie ekologiczne UE w ramach tego programu

¹⁶ Art. 3 pkt 6, art. 10 i art. 30 ust. 3 rozporządzenia 2018/848.

¹⁷ Art. 34 i art. 35 rozporządzenia 2018/848.

¹⁸ Przykładowo w języku polskim „ekologiczne”, w języku hiszpańskim *ecológico*, *biológico*, duńskim *økologisk*, niemieckim *ökologisch*, *biologisch*, chorwackim *ekološki*, litewskim *ekologiškias*, węgierskim *ökológiai*, rumuńskim *ecologic*, słowackim *ekološki*, szwedzkim *ekologisk*, jak też określenia w języku francuskim *biologique*, włoskim *biologico* czy portugalskim *biológico*.

¹⁹ Rozporządzenie Rady (EWG) nr 880/92 z 23 marca 1992 r. w sprawie programu przyznawania wspólnotowego oznakowania ekologicznego (Dz. Urz. EWG L 99, s. 1), uchylone przez rozporządzenia (WE) nr 1980/2000 Parlamentu Europejskiego i Rady z 17 lipca 2000 r. w sprawie zrewidowanego programu przyznawania wspólnotowego oznakowania ekologicznego (Dz. Urz. WE L 237, s. 1), uchylone przez rozporządzenie nr 66/2010 z 25 listopada 2009 r. w sprawie oznakowania ekologicznego UE (Dz. Urz. UE L 27, s. 1).

przyznawane jest produktom spełniającym kryteria opracowane w oparciu o najwyższy poziom efektywności ekologicznej. Kryteria te powinny być zrozumiałe i łatwe w stosowaniu oraz oparte na dowodach naukowych, przy uwzględnieniu najnowszych osiągnięć technologicznych²⁰. Należy jednak podkreślić, że regulacja programu przyznawania wspólnotowego oznakowania ekologicznego nie ma zastosowania do żywności²¹.

Pomimo wyłączenia żywności z zakresu regulacji programu przyznawania wspólnotowego oznakowania ekologicznego, w regulacji wspólnotowego oznakowania ekologicznego (*eco-label award scheme*) ujęto jednak potrzebę przeprowadzenia badań wykonalności ustanowienia wiarygodnych kryteriów obejmujących efektywność ekologiczną żywności²². Z przeprowadzonego badania wynika, że objęcie żywności tym programem nie jest wykluczone, aczkolwiek wymagałoby to przede wszystkim ustanowienia wiarygodnych kryteriów obejmujących efektywność ekologiczną żywności, co jest bardzo trudne²³. Poza tym badanie ujawnia dezorientację konsumentów wynikającą ze stosowania z jednej strony oznakowania środowiskowego (*eco label*), z drugiej – oznakowania wskazującego na produkcję metodą ekologiczną zgodnie z unijną regulacją (*organic label*)²⁴. Możliwość rozszerzenia oznakowania ekologicznego UE (*eco label*) na żywność, pasze i napoje będzie zatem zależać od opracowania wiarygodnego wielokryterialnego systemu oceny opartego na ogólnych wynikach dla produkcji podstawowej oraz od jednoznacznego uregulowania relacji stosowania obecnego oznakowania produkcji ekologicznej i używanego w przypadku tego rodzaju produkcji terminu „eko” (*organic*) oraz oznakowania ekologicznego (*eco label*)²⁵.

²⁰ Pkt 5 preambuły do rozporządzenia 66/2010.

²¹ Art. 2 rozporządzenia 880/92, art. 2 ust. 5 rozporządzenia 1980/2000.

²² Komisja Europejska została zobowiązana do przeprowadzenia badania wykonalności ustanowienia wiarygodnych kryteriów obejmujących efektywność ekologiczną żywności. Art 6 ust. 5 rozporządzenia 66/2010.

²³ Wpływ na środowisko jest różny w zależności od kategorii produktu żywnościowego i cyklu życia tych produktów (etapu łańcucha żywnościowego), a skutki produkcji żywności na środowisko są trudne do zmierzenia (np. utrata bioróżnorodności, zanieczyszczenie krajobrazu, żyzność gleby). Poza tym ustalenie wiarygodnych kryteriów stanowi duże wyzwanie z uwagi na to, że poszczególne kryteria wpływają na siebie w sposób trudny do jednoczesnego uwzględnienia (np. intensyfikacja chowu zwierząt może zmniejszać nakłady energii, ale niekorzystnie wpływać na dobrostan zwierząt). EU Ecolabel for food and feed products – feasibility study (ENV.C.1/ETU/2010/0025), A report for DG Environment, European Commission, October 2011, https://ec.europa.eu/environment/ecolabel/documents/Ecolabel_for_food_final_report.pdf, s. 2–3 [dostęp: 10.01.2023].

²⁴ Ibidem, s. 3.

²⁵ Ibidem, s. 4.

4. Ogólna regulacja dobrowolnego znakowania żywności w prawie żywnościowym

Niezależnie od szczegółowej regulacji dotyczącej znakowania żywności ekologicznej w odniesieniu do oświadczeń środowiskowych dotyczących żywności zastosowanie znajdują przepisy rozporządzenia 178/2002²⁶, a przede wszystkim przepisy ogólne dotyczące dobrowolnego znakowania żywności z rozporządzenia nr 1169/2011²⁷.

W przywołanych aktach prawnych za generalną zasadę prawa żywnościowego uznaje się zapewnienie konsumentom podstawy do dokonywania świadomych wyborów dotyczących spożywanej przez nich żywności i uniemożliwienie jakichkolwiek praktyk, które mogłyby wprowadzać konsumenta w błąd²⁸.

Dla realizacji powyższej zasady w prawie unijnym określona została i szczegółowo uregulowana lista informacji obowiązkowych, które muszą być zamieszczone na etykiecie, a ponadto dopuszczona została możliwość zamieszczenia dodatkowych informacji, określanych jako informacje dobrowolne. Oświadczenia środowiskowe dotyczące żywności mogą być zamieszczane jako informacja dobrowolna, z tym że w zakresie żywności wytworzonej metodą ekologiczną zamieszczanie dobrowolnej informacji poddane zostało przywołanej wyżej szczególnej regulacji z rozporządzenia 2018/848.

Prawodawca unijny pozostawił podmiotom działającym na rynku spożywczym swobodę co do zakresu informacji dobrowolnych, jakie mogą być zamieszczane na etykietach. Swoboda ta nie oznacza jednak, iż na środku spożywczym można zamieścić dowolną treść informacyjną. W prawie żywnościowym zastały bowiem określone wymagania dotyczące treści i formy przekazywania informacji o żywności. Przede wszystkim taka dobrowolna informacja nie może wprowadzać w błąd²⁹.

²⁶ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 178/2002 z 28 stycznia 2002 r. ustanawiające ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego, powołujące Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności oraz ustalające procedury w sprawie bezpieczeństwa żywności (Dz. Urz. WE L 31, s. 1).

²⁷ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1169/2011 z 25 października 2011 r. w sprawie przekazywania konsumentom informacji na temat żywności [...] (Dz. Urz. UE L 304, s. 18).

²⁸ Art. 8 rozporządzenia nr 178/2002, pkt 4 preambuły oraz art. 7 rozporządzenia nr 1169/2011.

²⁹ Art. 36 ust. 2 pkt a rozporządzenia nr 1169/2011.

Warto podkreślić, że sama definicja pojęcia „wprowadzania w błąd” nie została zamieszczona w prawie żywnościowym. Pomocniczo można sięgnąć w tym zakresie do prawodawstwa z zakresu ochrony konsumentów³⁰ (w Polsce ustawa z 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym³¹, w UE dyrektywa 2005/29/WE dotycząca nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym³²), z zastrzeżeniem, że odwołując się do tych reguł ogólnych, trzeba uwzględnić regulację szczegółową odnoszącą się do środków spożywczych. Co więcej, należy uznać, że regulacja prawa żywnościowego jest w tym względzie *lex specialis* w stosunku do regulacji ogólnej³³. Na podstawie regulacji ogólnej można zatem stwierdzić, że z praktyką rynkową wprowadzającą w błąd mamy do czynienia wówczas, gdy powstałe na jej podstawie wyobrażenia, które wpłynęły na decyzję o nabyciu towaru, nie są zgodne ze stanem rzeczywistym. Wprowadzenie w błąd przez praktykę rynkową zawsze zmierza bowiem do wytworzenia w świadomości konsumenta mylnego obrazu rzeczywistości³⁴. Kwalifikacja praktyki rynkowej jako wprowadzającej w błąd będzie opierać się na ustaleniu, że w wyniku jej stosowania naruszone zostało prawo do podjęcia świadomej decyzji rynkowej. Skutkiem wprowadzenia w błąd jest uniemożliwienie przeciętnemu konsumentowi dokonania świadomego, a zatem również efektywnego wyboru³⁵.

W prawie żywnościowym zawarto przepisy precyzujące szczególne przypadki wprowadzania w błąd w odniesieniu do żywności. Zgodnie z przyjętą regulacją wprowadzanie w błąd może dotyczyć szeregu właściwości środka spożywczego, takich jak: jego charakter, tożsamość, właściwości, skład, ilość, trwałość, kraj lub miejsce pochodzenia oraz metoda wytwarzania lub produkcji³⁶. Wprowadzaniem w błąd jest m.in. przypisywanie środkowi

³⁰ A. Szymecka-Wesołowska, *objaśnienia do art. 46*, w: A. Szymecka-Wesołowska (red.), *Bezpieczeństwo żywności i żywienia. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 633.

³¹ Ustawa z 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (t.j. Dz. U. z 2017 r., poz. 2070).

³² Dyrektywa 2005/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 11 maja 2005 r. dotycząca nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym (Dz. U. UE L 149, s. 22).

³³ P. Wojciechowski, *Informacja o braku zawartości określonych substancji w żywności w regulacjach prawa żywnościowego*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2018, nr 1, s. 105.

³⁴ M. Sieradzka, *Ustawa o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 93; P. Wojciechowski, *Regulacje dotyczące informacji na temat żywności*, w: M. Korzycka, P. Wojciechowski, *System prawa żywnościowego*, Warszawa 2017, s. 420.

³⁵ M. Sieradzka, *Ustawa o przeciwdziałaniu...*, s. 94.

³⁶ Art. 7 rozporządzenia nr 1169/2011.

spożywcemu właściwości, których nie posiada, a także sugerowanie, że środek spożywczy posiada szczególne właściwości, jeżeli wszystkie podobne środki spożywcze posiadają takie właściwości, zwłaszcza przez szczególne podkreślanie obecności lub braku określonych składników czy składników odżywczych³⁷. Taką szczególną właściwością środka spożywczego może być wytworzenie go w sposób przyczyniający się do ochrony środowiska (np. zmniejszenie śladu węglowego, zmniejszone użycie wody).

Należy także zwrócić uwagę na kolejne wymogi, jakie muszą spełniać dobrowolne informacje na temat żywności: muszą być rzetelne, jasne i łatwe do zrozumienia dla konsumenta³⁸, a jednocześnie nie mogą być niejednoznaczne ani nie mogą dezorientować konsumenta, ponadto w stosownych przypadkach muszą być oparte na odpowiednich danych naukowych³⁹.

Wymogi te tworzą na gruncie prawa żywnościowego zasadę transparentności i rzetelności informacji przekazywanych konsumentom. Odnosi się to zarówno do merytorycznej zawartości informacji, jak i do technicznych aspektów formułowania informacji (m.in. forma graficzna, rozplanowanie przestrzenne tekstu, wielkości czcionki, użyte kolory).

W przypadku wielu oświadczeń środowiskowych dotyczących żywności można wskazywać na ich niejednoznaczność czy trudność we właściwym zrozumieniu (np. przyjazne dla planety, niski ślad węglowy). Zasadne wydaje się też wymaganie, by przedsiębiorcy odwołujący się do różnego rodzaju stwierdzeń związanych z ochroną środowiska posiadali dane naukowe potwierdzające zasadność ich stosowania.

W prawie żywnościowym istnieją zatem instrumenty, które z jednej strony mogą być wykorzystywane do zapewnienia ochrony konsumentów i ich zdrowia w związku ze stosowaniem oświadczeń środowiskowych dotyczących żywności, a z drugiej – mogą stanowić pomoc w rzetelnym realizowaniu, z wykorzystaniem oświadczeń środowiskowych dotyczących żywności, ochrony środowiska jako celu prawa żywnościowego.

5. Regulacja ogólna dotycząca nieuczciwych praktyk handlowych

Niezależnie od prawa żywnościowego nie bez znaczenia dla oświadczeń środowiskowych dotyczących żywności pozostają przepisy dyrektywy

³⁷ Art. 7 rozporządzenia nr 1169/2011.

³⁸ Art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1169/2011.

³⁹ Art. 36 ust. 2 pkt b i c rozporządzenia nr 1169/2011.

2005/29/WE dotyczącej nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym⁴⁰.

Wprawdzie dyrektywa o nieuczciwych praktykach handlowych nie zawiera obecnie szczegółowych przepisów odnoszących się do oświadczeń środowiskowych (*environmental claims*), a tym bardziej oświadczeń środowiskowych dotyczących żywności, jednak chroni ona konsumentów przed nieuczciwymi praktykami handlowymi, w tym przed praktykami handlowymi wprowadzającymi w błąd. Wymogi wynikające z tej dyrektywy można rozciągnąć na oświadczenia środowiskowe stosowane przez przedsiębiorców działających na rynku żywnościowym.

Z przepisów wymienionej dyrektywy dotyczących działań i zaniechań wprowadzających w błąd (art. 6 i 7) można wywnioskować, że w szczególności oświadczenia środowiskowe dotyczące żywności nie mogą zawierać fałszywych informacji (tj. być nieprawdziwe) i muszą być przedstawione w jasny, konkretny, dokładny i jednoznaczny sposób, tak aby nie wprowadzać konsumentów w błąd (nawet gdy są zgodne z rzeczywistością). Oświadczenia środowiskowe mogą zatem w świetle tych wymogów wprowadzać w błąd, kiedy składają się z niejasnych i ogólnych stwierdzeń dotyczących korzyści dla środowiska, bez odpowiedniego uzasadnienia korzyści i bez wskazania właściwego aspektu produktu, do którego odnosi się dane twierdzenie⁴¹. Z dyrektywy tej wynika też, że w przypadku dochodzenia przez konsumentów ochrony swoich praw w związku z nieuczciwymi praktykami handlowymi przedsiębiorcy muszą przedstawić dowód na prawdziwość stosowanych oświadczeń środowiskowych, a w razie braku takiego dowodu lub niewystarczającego dowodu oświadczenie może być uznane za nieprawdziwe (art. 12). Oświadczenia środowiskowe stosowane przez przedsiębiorców mogą być też według dyrektywy oceniane w kontekście sformułowanego

⁴⁰ Dyrektywa 2005/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 11 maja 2005 r. dotycząca nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym oraz zmieniająca dyrektywę Rady 84/450/EWG, dyrektywy 97/7/WE, 98/27/WE i 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady (dalej: dyrektywa o nieuczciwych praktykach handlowych) (Dz. Urz. WE L 149, s. 22).

⁴¹ Przykładami takich twierdzeń są: „przyjazny środowisku”, „proekologiczny”, „eko”, „zielony”, „przyjaciół natury”, „ekologiczny”, „zgodny z przepisami dotyczącymi ochrony środowiska”, „przyjazny dla klimatu”, „łagodny dla środowiska”, „wolny od zanieczyszczeń”, „biodegradowalny”, „bezemisyjny”, „niepowodujący emisji”, „zredukowane emisje CO₂”, „neutralny pod względem emisji dwutlenku węgla”, „neutralny dla klimatu”. Zawiadomienie Komisji: Wytyczne dotyczące wykładni i stosowania dyrektywy Rady w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, 2021/C 526/01 (Dz. Urz. UE C 526, s. 76).

w dyrektywie (art. 5) zakazu praktyk handlowych, które są sprzeczne z wymogami staranności zawodowej, jeżeli mogą w istotny sposób zniekształcić zachowania gospodarcze przeciętnego konsumenta. Przykładowo zgodnie z zasadą staranności zawodowej można wymagać, aby systemy certyfikacji wykorzystywane przez przedsiębiorców do promowania walorów środowiskowych swoich produktów były zgodne z normami krajowymi i międzynarodowymi oraz podlegały niezależnym kontrolom i audytom⁴². Ponadto stosowanie niektórych oświadczeń środowiskowych może stanowić nieuczciwą praktykę zakazaną we wszystkich okolicznościach⁴³.

Duże znaczenie dla stosowania oświadczeń środowiskowych z całą pewnością będą miały przepisy, które są obecnie objęte procesem legislacyjnym. W przedłożonym w marcu 2022 r. przez Komisję Europejską projekcie dyrektywy dotyczącej wzmocnienia pozycji konsumentów w procesie transformacji ekologicznej⁴⁴ zaproponowano szereg zmian przepisów dyrektywy 2005/29 mających na celu m.in. zwiększenie ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami handlowymi, które uniemożliwiają konsumentom dokonywanie zrównoważonych wyborów konsumpcyjnych, polegających w szczególności na stosowaniu wprowadzających w błąd oświadczeń środowiskowych (*greenwashing*)⁴⁵. Jak się zakłada, dzięki zapewnieniu, by oświadczenia środowiskowe (*environmental claim*)⁴⁶ były uczciwe, kon-

⁴² Ibidem, s. 76.

⁴³ Przykładem może być używanie oznaczenia „ekologiczna” z użyciem przypisanego do tego określenia unijnego logo, bez posiadania właściwego certyfikatu.

⁴⁴ Wniosek Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniająca dyrektywy 2005/29/WE i 2011/83/UE w odniesieniu do wzmocnienia pozycji konsumentów w procesie transformacji ekologicznej poprzez lepsze informowanie i lepszą ochronę przed nieuczciwymi praktykami, Bruksela, 30.03.2022 r., COM(2022) 143 final.

⁴⁵ W polskiej wersji językowej projektu użyto sformułowania „pseudoekologiczny marketing”.

⁴⁶ W polskiej wersji językowej projektu używa się w całym projekcie zamiast *environmental claim* sformułowania „twierdzenia dotyczące ekologiczności”, jednak uwzględniając przyjęte w polskiej wersji językowej rozporządzenia nr 1924/2006 sformułowania „oświadczenie żywieniowe” i „oświadczenie zdrowotne”, stanowiące odpowiedniki używanych w wersji angielskiej *nutrition claim* oraz *health claim*, bardziej zasadne jest używanie określenia „oświadczenie środowiskowe”. Co istotniejsze, zgodnie z art. 30 rozporządzenia 2018/848 (a wcześniej art. 23 rozporządzenia 834/2007) termin „ekologiczne” w polskiej wersji językowej oraz inne terminy wymienione w załączniku IV w różnych wersjach językowych (np. *biologico*, *organic*, *ecologic*) oraz ich pochodne i wersje skrócone, np. „bio” i „eko”, używane samodzielnie lub łącznie, nie mogą być używane nigdzie w Unii w żadnym z języków wymienionych w załączniku IV w znakowaniu, materiałach reklamowych ani dokumentach handlowych produktów rolnych i żywności niezgodnych z rozporządzeniem 2018/848 (tj. niewytworzonych regulowaną tym rozporządzeniem metodą ekologiczną).

sumenci będą mogli wybierać produkty, które są rzeczywiście lepsze dla środowiska niż produkty konkurencji, a ponadto zachęci to do konkurencji o produkty bardziej zrównoważone pod względem środowiskowym, ograniczając negatywny wpływ na środowisko⁴⁷. Projekt ten został przedłożony w efekcie uprzednio przeprowadzonych badań konsumenckich, z których wynika, że konsumenci czują się zdezorientowani tak zróżnicowanymi i nieporównywalnymi oznaczeniami dotyczącymi ekologiczności produktów⁴⁸.

W projekcie tym zaproponowano aktualizację wykazu głównych cech produktu, w odniesieniu do których praktyki przedsiębiorcy można uznać za wprowadzające w błąd (art. 6 ust. 1 lit b dyrektywy 2005/29/WE), dołączając do tego wykazu „skutki środowiskowe lub społeczne”⁴⁹. Zmiana ta oznacza, że „skutki środowiskowe i społeczne” staną się jedną z głównych cech produktu (obok np. składu) i w sposób niepozostawiający żadnych wątpliwości będą musiały być uwzględniane przy ocenie tego, czy przeciętny konsument nie został wprowadzony w błąd.

Zaproponowano dodanie w art. 6 ust. 2 dyrektywy 2005/29/WE kolejnej praktyki uznawanej za mogącą wprowadzać w błąd, polegającej na „formułowaniu oświadczeń środowiskowych” (*making an environmental claim*) związanych z przyszłą efektywnością środowiskową bez jasnych, obiektywnych i weryfikowalnych zobowiązań ani celów oraz bez niezależnego systemu monitorowania⁵¹. Odniesienia do przyszłości będą zatem dopuszczalne wyłącznie w przypadku wskazania przez przedsiębiorcę jasnych, obiektywnych i weryfikowalnych zobowiązań lub celów oraz o ile będzie istniał niezależny system monitorowania realizacji tych zobowiązań lub celów umożliwiający ich weryfikację. Będzie to wymagało podejmowania przez przedsiębiorców konkretnych nakładów finansowych związanych zarówno z realizowaniem celów i zobowiązań, jak i z monitorowaniem postępów.

Ważna jest też propozycja dodania do katalogu praktyk handlowych, które należy uznać za nieuczciwe w każdych okolicznościach, kolejnych

Użyte w polskiej wersji językowej projektu dyrektywy sformułowania („twierdzenia dotyczące ekologiczności” zamiast „oświadczenia środowiskowe”) powodują więc dodatkowe zamieszanie terminologiczne w odniesieniu do środków spożywczych.

⁴⁷ Pkt 1 preambuły projektu dyrektywy.

⁴⁸ B. Szymoniuk, *Promocja zrównoważonej konsumpcji w wybranych państwach europejskich*, „Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Polityki Europejskie, Finanse i Marketing” 2015, nr 13(62), s. 129.

⁴⁹ Pkt 3 preambuły oraz art. 1 pkt 2 lit a) projektu dyrektywy.

⁵⁰ W polskiej wersji językowej projektu użyto określenia „formułowanie twierdzeń dotyczących ekologiczności”.

⁵¹ Pkt 4 preambuły oraz art. 1 pkt 2 lit b) projektu dyrektywy.

praktyk, polegających na „formułowaniu ogólnego oświadczenia środowiskowego, gdy przedsiębiorca nie jest w stanie wykazać uznanej wysokiej efektywności środowiskowej istotnej dla tego twierdzenia”⁵² oraz „formułowaniu oświadczeń środowiskowych w odniesieniu do całego produktu, gdy w rzeczywistości twierdzenie to dotyczy tylko określonego aspektu produktu” (np. tylko opakowania)⁵³.

Zgodnie z propozycją dyrektywy „ogólne twierdzenie środowiskowe”⁵⁴ (*generic environmental claim*) oznacza każde „wyraźne oświadczenie środowiskowe” (*explicit environmental claim*), tj. oświadczenie środowiskowe, które ma formę tekstową lub jest zawarte w oznakowaniu dotyczącym zrównoważonego charakteru, które nie jest zawarte w oznakowaniu dotyczącym zrównoważonego charakteru, w przypadku gdy specyfikacja oświadczenia nie jest podana w jasny ani widoczny sposób na tym samym nośniku. W przypadku żywności, zważywszy na ogromne trudności związane z ustaleniem wiarygodnych kryteriów obejmujących efektywność środowiskową (o czym była mowa wcześniej), trudne będzie wykazanie uznanej wysokiej efektywności środowiskowej, co jest warunkiem stosowania ogólnego oświadczenia środowiskowego.

W przypadku natomiast, gdy przedsiębiorca poda specyfikację oświadczenia w jasny i widoczny sposób, oświadczenie takie będzie mogło być stosowane (nie będzie bowiem wchodziło w zakres zakazanej kategorii ogólnych oświadczeń środowiskowych). W projekcie dyrektywy nie zdefiniowano jednak pojęcia „specyfikacji oświadczenia”, ale jako przykład wskazano, że o ile oświadczenie „biodegradowalne” w odniesieniu do produktu byłoby twierdzeniem ogólnym, o tyle twierdzenie „opakowanie ulega biodegradacji

⁵² Przykładami ogólnych twierdzeń dotyczących ekologiczności wskazywanymi w literaturze są: „przyjazne dla środowiska”, „eko-przyjazne”, „eko”, „zielone”, „przyjazne dla natury”, „ekologiczne”, „poprawne środowiskowo”, „przyjazne dla klimatu”, „łagodne dla środowiska”, „przyjazne pod względem emisji dwutlenku węgla”, „neutralne pod względem emisji dwutlenku węgla”, „korzystne pod względem emisji dwutlenku węgla”, „neutralne dla klimatu”, „efektywne energetycznie”, „biodegradowalne”, „oparte na surowcach pochodzenia biologicznego” lub podobne, a także szersze stwierdzenia, takie jak „świadome” lub „odpowiedzialne”, które sugerują lub stwarzają wrażenie wysokiej efektywności środowiskowej. M. Tracz, *Oświadczenia środowiskowe (green claims) – przepisy, wytyczne, praktyka. Część II*, „Food-Lex” 2022, nr 2, s. 21.

⁵³ Pkt 7 preambuły oraz art. 1 pkt 4 projektu dyrektywy i pkt 2 załącznika do projektu dyrektywy.

⁵⁴ W polskiej wersji językowej projektu używa się pojęcia „twierdzenia dotyczącego ekologiczności”.

poprzez kompostowanie domowe w ciągu miesiąca” byłyby już twierdzeniem szczegółowym, które nie jest objęte tym zakazem⁵⁵.

Zakres proponowanej regulacji dotyczy wszelkich produktów i opiera się na dotychczasowych doświadczeniach na rynkach różnych produktów. Regulacja ta będzie miała jednak zastosowanie także do żywności, a zważywszy na znaczenie rynku żywności oraz intensywność wykorzystywania oświadczeń środowiskowych na tym rynku, będzie też bez wątpienia wpływać na praktyki stosowane na rynku, ograniczając dowolność stosowanych przez różne podmioty oświadczeń środowiskowych. W istocie jednak wprowadzenie tej regulacji w proponowanym kształcie stanowi dopiero początek prac nad stworzeniem rozwiązań, które będą mogły być wprowadzone w branży spożywczej, aby zapewnić zgodność oświadczeń środowiskowych z tymi regulacjami. Należy bowiem zauważyć, że nieskoordynowane stosowanie różnych metodologii i wytycznych dotyczących oceny i etykietowania efektywności środowiskowej produktów spożywczych i napojów może dezorientować konsumentów i inne zainteresowane strony zaangażowane w łańcuchy dostaw żywności i napojów oraz stanowi niepotrzebne obciążenie dla tych podmiotów, które są zobowiązane do oceny efektywności środowiskowej ich produktu według kilku różnych metodologii⁵⁶.

Podsumowanie

Pojęcie oświadczeń środowiskowych dotyczących żywności (*environmental claims*) nie jest jednoznaczne i budzi wątpliwości, zwłaszcza wobec istnienia szczególnej regulacji dotyczącej produkcji i znakowania żywności wytworzonej metodą ekologiczną (eco, bio), a jednocześnie uregulowania w prawie unijnym wspólnotowego oznakowania ekologicznego (*eco-label award scheme*). W związku z tym w artykule zaproponowano szeroką definicję oświadczeń środowiskowych, przyjmując, iż oświadczeniem środowiskowym dotyczącym żywności jest każde dobrowolne stwierdzenie kierowane do konsumenta, które sugeruje lub daje do zrozumienia, że dana żywność, proces jej wytwarzania lub dystrybucji, jej opakowanie lub praktyki stosowane przez producenta lub dystrybutora tej żywności mają szczególne właściwości ze względu na pozytywny wpływ na środowisko lub na brak

⁵⁵ Pkt 9 preambuły projektu dyrektywy.

⁵⁶ ENVIFOOD Protocol: launch of the collectively-agreed sectorial methodology for assessing the environmental performance of food and drink products in Europe, <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC69154> [dostęp: 10.01.2023].

negatywnego wpływu na środowisko bądź mniejszą szkodliwość dla środowiska od innych rodzajów żywności.

Zważywszy na częstsze stosowanie przez przedsiębiorców oświadczeń środowiskowych dotyczących żywności, uwaga konsumentów kierowana jest bardziej na aspekty środowiskowe, a mniej na aspekty zdrowotne żywności. W celu ochrony zdrowia i życia konsumentów wskazane jest więc, aby oświadczenia środowiskowe dotyczące żywności były objęte regulacją prawną. Również ochrona interesów ekonomicznych konsumentów w powiązaniu z ochroną rzetelności handlu przemawia za uregulowaniem kwestii oświadczeń środowiskowych, zwłaszcza wobec nierzetelności producentów w tym względzie. Obecnie w zasadzie każde oświadczenie środowiskowe promuje ochronę środowiska, gdyż zwraca uwagę konsumentów na aspekty środowiskowe. Wprowadzenie regulacji mogłoby jednak przynieść korzyść polegającą nie tylko na promowaniu ochrony środowiska, ale także na rzeczywistym wpływaniu na stan środowiska poprzez umożliwienie konsumentom świadomego wyboru środków spożywczych korzystnych dla środowiska.

Dokonana w artykule ocena obowiązujących przepisów oraz prac legislacyjnych na szczeblu unijnym w kontekście celów prawa żywnościowego prowadzi do kilku dodatkowych konkluzji.

Po pierwsze, rozporządzenie 2018/848 reguluje wprawdzie zasady używania określeń, takich jak „eko” czy „bio”, jednak nie wyczerpuje regulacji odnoszącej się do oświadczeń środowiskowych dotyczących żywności, gdyż także bez stosowania tego rodzaju określeń można odwoływać się w informowaniu o żywności do wartości związanych z ochroną środowiska.

Po drugie, trudności z opracowaniem wiarygodnego wielokryterialnego systemu oceny efektywności ekologicznej żywności powodują, że żywność nie została dotąd objęta programem oznakowania ekologicznego UE (*eco-label award scheme*), a objęcie żywności tym programem wymagałoby jednoznacznego uregulowania relacji między oznakowaniem produkcji metodą ekologiczną („eko”, *organic*) a oznakowaniem ekologicznym (*eco label*) stosowanym w programie przyznawania wspólnotowego oznakowania ekologicznego.

Po trzecie, granice dopuszczalności stosowania różnych oświadczeń środowiskowych mogą być wyznaczane na podstawie regulacji ogólnych prawa żywnościowego, w których za generalną zasadę uznano zapewnienie konsumentom podstawy do dokonywania świadomych wyborów i uniemożliwienie jakichkolwiek praktyk, które mogłyby wprowadzić ich w błąd. Pozwala to uznać, że w prawie żywnościowym istnieją instrumenty, które z jednej strony mogą służyć zapewnieniu ochrony konsumentów i ich zdro-

wia, w związku ze stosowaniem oświadczeń środowiskowych dotyczących żywności, a z drugiej – stanowić pomoc w rzetelnym realizowaniu ochrony środowiska z wykorzystaniem tego rodzaju oświadczeń.

Oprócz przepisów prawa żywnościowego także regulacja ogólna dotycząca przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (dyrektywa 2005/29/WE i implementujące ją przepisy krajowe) stanowi ważny instrument ochrony konsumentów przed nierzetelnymi oświadczeniami środowiskowymi. Duże znaczenie w tym względzie będą miały nowe uregulowania oświadczeń środowiskowych, które mają zostać dodane do dyrektywy 2005/29/WE.

De lege ferenda należałoby oczekiwać działania po stronie prawodawcy unijnego, polegającego na wydaniu rozporządzenia w sprawie oświadczeń środowiskowych dotyczących żywności, w którym znalazłaby się legalna definicja tego rodzaju oświadczeń oraz szczegółowa regulacja zasad ich stosowania.

Zważywszy na to, że aspekty środowiskowe odgrywają coraz większą rolę w społeczeństwie i że powszechne staje się nierzetelne stosowanie oświadczeń środowiskowych, przyjęcie nowych regulacji wyznaczających ramy stosowania tego rodzaju oświadczeń w odniesieniu do żywności jest bardzo potrzebne i może przyczynić się do efektywniejszej realizacji celów prawa żywnościowego.

BIBLIOGRAFIA

- Aertsens J. (2011), *Organic food as an emerging market: Personal determinants of consumption, supply governance and retail strategies* (praca doktorska), Department of Agricultural Economics, Ghent University, Ghent.
- Fert B. (2015), *Nierzetelny marketing ekologiczny (greenwashing) – opis zjawiska i próba jego kwalifikacji prawnej*, „Przegląd Prawa Ochrony Środowiska” nr 2.
- Górski M., Michalak M. (2012), *uwagi do art. 11 TfUE*, w: A. Wróbel (red.), *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Komentarz*, t. I, Warszawa.
- Hasińska I. (2022), *Nierzetelny marketing ekologiczny w kontekście warunków produkcji ekologicznej*, „Przegląd Prawa Rolnego” nr 2.
- Kenig-Witkowska M. (2005), *Prawo środowiska Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe*, Warszawa.
- Korzycka-Iwanow M. (2007), *Prawo żywnościowe. Zarys prawa polskiego i wspólnotowego*, Warszawa.
- Korzycka M., Wojciechowski P. (2017), *System prawa żywnościowego*, Warszawa.
- Meulen B. van der, Velde M. van der (2008), *European Food Law Handbook*, Wageningen.
- Nowacki M., Przyborowska-Klimczak A. (2012), *uwagi do art. 191 TfUE*, w: A. Wróbel (red.), *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Komentarz*, t. II, Warszawa.

- Sieradzka M. (2008), *Ustawa o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym. Komentarz*, Warszawa.
- Szymancka-Wesołowska A. (2013), *objaśnienia do art. 46*, w: A. Szymancka-Wesołowska (red.), *Bezpieczeństwo żywności i żywienia. Komentarz*, Warszawa.
- Szymoniuk B. (2015), *Promocja zrównoważonej konsumpcji w wybranych państwach europejskich*, „Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Polityki Europejskie, Finanse i Marketing” nr 13(62).
- Tracz M. (2022), *Oświadczenia środowiskowe (green claims) przepisy, wytyczne, praktyka*, „Food-Lex” nr 1.
- Tracz M. (2022), *Oświadczenia środowiskowe (green claims) – przepisy, wytyczne, praktyka. Część II*, „Food-Lex” nr 2.
- Wojciechowski P. (2014), *Cele prawa żywnościowego*, „Studia Iuridica Agraria” t. XII.
- Wojciechowski P. (2018), *Informacja o braku zawartości określonych substancji w żywności w regulacjach prawa żywnościowego*, „Przegląd Prawa Rolnego” nr 1.
- Wojciechowski P. (2021), *Znakowanie żywności jako instrument realizacji celów prawa żywnościowego – wybrane problemy*, „Przegląd Prawa Rolnego” nr 2.

ENVIRONMENTAL FOOD CLAIMS – LEGAL ASPECTS

Summary

The article proposes a definition of environmental claims made on food, it identifies the objectives of food law in respect of such claims, and discusses the relevant regulation of both food law and consumer law. The author points out that in view of the widespread unreliable use of environmental claims, the adoption of a regulation setting out a framework for the use of this type of claim in relation to food is highly desirable as it might contribute to the more effective implementation of the objectives of food law.

Keywords: environmental claims on food, organic food, organic labelling of products, unreliable environmental claims

DICHIARAZIONI AMBIENTALI PER GLI ALIMENTI – ASPETTI GIURIDICI

Riassunto

Nell'articolo è stata proposta una definizione di dichiarazione ambientale in riferimento agli alimenti, sono stati indicati gli obiettivi del diritto alimentare rilevanti per questo tipo di dichiarazione ed è stata discussa la regolazione, sia in materia di diritto alimentare sia di diritto dei consumatori, rilevante per l'applicazione delle dichiarazioni in questione. Nella parte conclusiva, l'autore indica che, visto che il fenomeno di un ricorso inaffidabile alle dichiarazioni si sta espandendo, l'adozione di una regolazione in grado di definire un quadro d'applicazione per tale tipo di dichiarazione in riferimento agli alimenti è assolutamente necessaria e può portare ad una più efficace attuazione degli obiettivi del diritto alimentare.

Parole chiave: dichiarazioni ambientali per gli alimenti, alimenti biologici, etichettatura biologica dei prodotti, dichiarazioni ambientali inaffidabili